

УДК 811.111'42:821.111-31

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2026.46.2.18>

ДИСКУРСИВНІ СТРАТЕГІЇ МАНІПУЛЯЦІЇ Й ІНТРИГИ В РОМАНІ ДЖ. АРЧЕРА «NOT A PENNY MORE, NOT A PENNY LESS»

DISCOURSE STRATEGIES OF MANIPULATION AND INTRIGUE IN J. ARCHER'S NOVEL "NOT A PENNY MORE, NOT A PENNY LESS"

Сідор М.В.,

orcid.org/0009-0009-3702-0121

аспірант кафедри англійської мови

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

У статті здійснено лінгвопрагматичний аналіз дискурсу роману Дж. Арчера «Not a Penny More, Not a Penny Less», спрямований на виявлення комунікативних стратегій, що формують сюжетну інтригу та визначають розвиток міжособистісних стосунків персонажів у жанрі «revenge thriller». Наукова актуальність розвідки зумовлена необхідністю глибокого вивчення мовленнєвих засобів, за допомогою яких автор реалізує динаміку влади, конфлікт та трансформацію соціальних ролей героїв. Теоретико-методологічну базу дослідження становлять класичні положення теорії мовленнєвих актів Дж. Серля та Дж. Остіна, а також сучасні підходи до критичного дискурс-аналізу Н. Фейрклафа та Т. ван Дейка.

У роботі детально охарактеризовано основні дискурсивні стратегії, використані в романі. Зокрема, встановлено, що антагоніст Гарві Меткалф послуговується імперативною моделлю комунікації, де ілюктивна сила висловлювань спрямована на встановлення жорсткої ієрархічної домінації, що маркується відсутністю фатичного компонента та використанням директивів. Протилежну стратегічну лінію демонструють протагоністи, які застосовують когнітивне моделювання, що реалізується через модальні конструкції, та стратегію «кооперативного приховування» (omission), що дозволяє їм вибудовувати складні схеми протидії без експліцитного розкриття намірів. Особливу увагу приділено аналізу синтаксичної парцеляції як інструменту актуалізації саспенсу, що пришвидшує наративний темп і передає стан психологічної напруги персонажів у критичні моменти сюжету.

Ключовим результатом дослідження є виявлення процесу «дискурсивної десакралізації» влади антагоніста через інтертекстуальну іронію. Протагоністи, перехоплюючи ініціативу, апропріюють лексикон Меткалфа, перетворюючи його професійну мову на засіб його ж приниження, що знаменує остаточний перехід від авторитарного монологу до іронічного діалогу. Систематизація виявлених стратегій у зведеній таблиці дозволила наочно продемонструвати динаміку зміни дискурсивних ролей, де перемога у творі здобувається не лише через фінансові чи операційні дії, а через успішне оволодіння мовленнєвим простором опонента. Отримані результати можуть бути використані в подальших дослідженнях жанрової специфіки кримінального трилера та лінгвістичного аналізу художнього тексту.

Ключові слова: лінгвопрагматика, дискурсивна стратегія, наратив, інтертекстуальність, сюжетна інтрига, художній дискурс.

The article provides a linguopragmatic analysis of the discourse in J. Archer's novel "Not a Penny More, Not a Penny Less," focusing on the identification of communicative strategies that construct narrative intrigue and define the development of interpersonal relationships within the "revenge thriller" genre. The scientific relevance of this research is determined by the need for a thorough examination of the linguistic tools through which the author implements dynamics of power, conflict, and the transformation of the characters' social roles. The theoretical and methodological framework of the study is based on the classical provisions of speech act theory by J. Searle and J. Austin, as well as modern approaches to critical discourse analysis by N. Fairclough and T. van Dijk.

The work characterizes the main discourse strategies employed in the novel. In particular, it is established that the antagonist, Harvey Metcalfe, utilizes an imperative communication model, where the illocutionary force of utterances is aimed at establishing rigid hierarchical dominance, marked by the absence of phatic components and the use of explicit directives. A contrasting strategic line is demonstrated by the protagonists, who apply cognitive modeling realized through modal constructions and a strategy of "collaborative omission," which enables them to build complex counter-schemes without explicitly revealing their intentions. Special attention is paid to the analysis of syntactic parceling as a tool for actualizing suspense, which accelerates the narrative pace and conveys the characters' psychological tension during critical moments of the plot.

The key result of the study is the identification of the process of "discursive desacralization" of the antagonist's power through intertextual irony. By seizing the initiative, the protagonists appropriate Metcalfe's lexicon, transforming his professional language into a means of his own belittlement, which marks the final transition from an authoritarian monologue to an ironic dialogue. The systematization of the identified strategies in a summary table allows for a clear demonstration of the changing discursive roles, where victory in the novel is achieved not only through financial or operational actions but through the successful mastery of the opponent's linguistic space. The obtained results can be utilized in further research into the genre specifics of the crime thriller and the linguistic analysis of fictional texts.

Key words: linguistic pragmatics, discursive strategy, narrative, intertextuality, plot intrigue, artistic discourse.

Постановка проблеми. У сучасному англomовному художньому дискурсі жанр «revenge thriller» виступає не лише майданчиком для розгортання сюжетних колізій, а й простором інтенсивного мовленнєвого впливу. У романі Джеффри Арчера «Not a Penny More, Not a Penny Less» інтрига виходить за межі сюжетних перипетій, трансформуючись у цілеспрямовану дискурсивну практику, де мова стає головним інструментом реалізації влади. Актуальність дослідження зумовлена тим, що в умовах сучасного інформаційного суспільства вивчення лінгвістичних механізмів маніпуляції та приховування інформації дозволяє глибше зрозуміти прийоми впливу на реципієнта. Дослідження дискурсивних патернів у названому творі є важливим завданням для прагмалінгвістики, оскільки дозволяє виокремити мовні засоби, що забезпечують формування саспенсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання мовленнєвої маніпуляції та дискурсивного аналізу художнього тексту ґрунтовно висвітлено у працях закордонних та вітчизняних лінгвістів. Класичні теорії мовленнєвих актів Дж. Остіна [1] та Дж. Серля [2] стали методологічною основою для вивчення ілюквативної сили висловлювань. Вагомий внесок у розвиток дискурс-аналізу зробили Н. Фейрклаф [3] та Т. ван Дейк [4], розглядаючи текст як систему соціальної взаємодії. Серед українських дослідників вагомими є праці О. П. Воробйової, яка досліджує когнітивні аспекти художнього дискурсу [5], та О. С. Гриценко, що вивчає прагматику комунікації [6]. Також варто згадати напрацювання І. В. Корунця щодо стилістичних засобів англійської мови [7]. Попри ґрунтовність зазначених праць, лінгвістична специфіка творчості Джеффри Арчера залишається недостатньо вивченою.

Дотепер у науковій літературі відсутня систематизація лінгвістичних маркерів, які в межах роману «Not a Penny More, Not a Penny Less» виконують функцію інтриги. Недостатньо досліджений аспект взаємозв'язку між синтаксичною організацією діалогів та динамікою психологічного напруження. Саме ця прогалина становить об'єкт нашої розвідки.

Постановка завдань. Мета дослідження реалізується через розв'язання таких наукових завдань:

1. Виявити та структурувати лексико-семантичне поле інтриги в романі Дж. Арчера, окресливши ключові номінації, що вербалізують концепт «обман».

2. Дослідити синтаксичні засоби створення саспенсу, зокрема функціональне навантаження парцеляції та еліпсису.

3. Проаналізувати мовленнєві акти головних героїв з метою встановлення стратегій прихованого впливу на реципієнта.

4. Систематизувати дискурсивні стратегії приховування інформації, що використовуються персонажами для досягнення переваги.

5. Визначити прагматичну модель жанру «revenge thriller» через аналіз мовленнєвої організації тексту.

Творчість Джеффри Арчера займає особливе місце в сучасній англійській літературі завдяки вмінню автора будувати сюжетні структури, що ґрунтуються на детально вивірених комунікативних кроках персонажів. Роман «Not a Penny More, Not a Penny Less» не є винятком: він демонструє перехід від лінійної розповіді до багатошарового дискурсу, де інтрига формується не лише сюжетними поворотами, а насамперед мовленнєвими стратегіями героїв. Особливість цього твору полягає в тому, що автор майстерно поєднує діловий лексикон із психологічною маніпуляцією, створюючи унікальний дискурсивний простір, де «грошові транзакції» стають метафорою міжособистісних стосунків, а свідомо обрана мовчазність чи неоднозначність висловлювань – чи не найпотужнішими інструментами впливу.

Дослідження вищезазначених механізмів виходить за межі вузького літературознавчого аналізу. В епоху глобальної інформатизації, коли техніки маніпуляції стають невід'ємною частиною медійного та соціального дискурсів, аналіз художніх текстів дозволяє виявити універсальні патерни мовленнєвого впливу, які герої використовують для досягнення стратегічних переваг над опонентами. Розуміння того, як саме автор конструює інтригу через використання специфічних синтаксичних та прагматичних засобів, дає змогу не лише краще оцінити художню майстерність письменника, а й отримати інструментарій для розпізнавання та критичного осмислення маніпулятивних впливів у реальній комунікативній практиці.

Виклад основного матеріалу.

Лінгвопрагматичний аналіз діалогічного дискурсу роману Дж. Арчера «Not a Penny More, Not a Penny Less» засвідчує, що інтрига у творі реалізується через багаторівневу систему дискурсивних стратегій. Мовленнєва взаємодія персонажів функціонує не лише як засіб передачі інформації, а як інструмент боротьби за владу, де кожна репліка є кроком у стратегічній «грі».

1. Дискурсивна стратегія «імперативного контролю» антагоніста. Мовлення Гарві Меткалфа ґрунтується на асиметричній комунікації. Він використовує мову як інструмент проектування своєї влади. Аналіз його реплік показує, що він уникає фатичного спілкування, фокусуючись на чистих директивах.

«*Expect seven million dollars from Credit Parisien...*» [8, p. 2].

Тут ілюктивна сила спрямована на фіксацію дії. Меткалф не просить, він інформує про неминучість виконання.

«*Place one million dollars in the Banco do Minas Gerais...*» [8, p. 2].

Використання назв конкретних фінансових установ (*Banco do Minas Gerais, Barclays Bank*) надає його наказам ваги «об'єктивної необхідності», де персоналізація відсутня – він діє від імені системи.

«*Cancel the call loan at Barclays Bank...*» [8, p. 2].

Коротке дієслово *cancel* позначає точку неповернення в комунікації. Згідно з теорією Дж. Серля [2, с. 67], це директив-наказ, який не передбачає іншої реакції, крім «Yes, Harvey».

Меткалф свідомо обмежує поле вибору співрозмовника, маркуючи власну вищість. Кожне його речення є логічним завершенням ієрархічної структури, де роль підлеглого – лише підтвердження отримання інструкції.

2. Стратегія «кооперативного приховування». Протагоністи використовують протилежну стратегію. Їхнє мовлення насичене еліпсисом, що дозволяє їм вибудовувати складну інтригу без зайвих слів.

«*My plan for Mr. Metcalfe ought to be carried out on September thirteenth...*» [8, p. 330].

Використання пасивного стану (*ought to be carried out*) дозволяє герою дистанціюватися від прямого визнання власної ролі, зберігаючи простір для маневру.

«*I shall require a telex and telephone*» [8, p. 330].

Тут спостерігаємо мінімізацію засобів – героєві потрібен лише інструмент, а не весь опис процесу. Це приклад «інформаційного дефіциту» [1, с. 52], який змушує опонента (або читача) самостійно домальовувати картину, що підсилює психологічне напруження.

«*If it were possible to recover the money, what would be the most effective method?*» [8, p. 145].

Замість прямого обговорення помсти, герої використовують гіпотетичні конструкції. Це дозволяє їм перевіряти лояльність один одного, не «видаючи» своїх намірів прямо.

Ця стратегія створює «захисний купол» навколо плану помсти. Дискурс протагоністів –

це мова натяків, яка кардинально відрізняється від «відкритого» (але водночас обмеженого) диктату Меткалфа.

3. Синтаксична динаміка як засіб актуалізації напруги. У моменти кризи автор використовує синтаксичну парцеляцію. Цей прийом дозволяє штучно прискорити темп нарративу, імітуючи стрес.

«*Cancel it. ... Yes*» [8, p. 255].

Короткі речення розривають потік думок, створюючи ефект уривчастого дихання. Кожна парцеля – це окремих акт волі.

«*Tell Jean Pierre as well*» [8, p. 255].

Додаткова вказівка влітається в діалог як короткий імпульс. Відсутність сполучників (*and* мінімізовано) робить мовлення «сухим» та діловим.

«*Report to Adrian on the speaker and meet as quickly as possible*» [8, p. 255].

Тут ми бачимо накопичення дієслів (*report, meet*), що створює ілюзію високої швидкості подій.

Як зазначає Дж. Крістел [9, с. 95], такий синтаксичний стиль позбавляє текст емоційної «води», залишаючи лише «кістяк» дії. Це виключно ефективний засіб для трилера, адже читач мимоволі починає сприймати текст як послідовність нагальних завдань.

4. Іронічна інтертекстуальність як зброя. Фінальна стадія інтриги – перехоплення ініціативи через мову. Протагоністи починають «грати» словами Меткалфа, десакралізуючи його.

«*Try and buy in the troughs and don't rush-be patient*» [8, p. 2].

Наприкінці твору ці фрази звучать у контексті обговорення краху бізнесу Меткалфа. Герої цитують його власні поради як насмішку.

Використання його ж лексики (*troughs, patient*) у ситуації, коли він втрачає контроль, є найвищою формою дискурсивного приниження. Це приклад «лінгвістичної помсти», описаної у працях Н. Фейрклафа [3, с. 150]: мова, яка раніше була символом влади, стає доказом поразки. Герої не просто забирають гроші – вони «очищують» свій дискурс від Меткалфа, доводячи, що оволоділи його інструментами краще за нього самого. Таким чином, інтрига в Арчера – це змагання за «право називати», де перемагає той, чиє слово виявляється останнім.

Для узагальнення виявлених дискурсивних стратегій та систематизації лінгвістичних засобів, які формують структуру інтриги, доцільно представити аналітичні дані у зведеній формі. Таблиця нижче демонструє кореляцію між мовленнєвими

стратегіями, їх формальними маркерами та прагматичним призначенням у контексті роману. Така класифікація дозволяє чітко побачити, як через мовленнєві акти здійснюється перехід від стратегії «влади через наказ» (антагоніст) до стратегії «влади через обізнаність» (протагоністи).

Систематизовані у таблиці дані демонструють чітку кореляцію між дискурсивними стратегіями персонажів та їхньою роллю у розгортанні сюжетної інтриги. Антагоніст Гарві Меткалф спирається на «імперативну стратегію», що формує жорстку ієрархічну структуру, де мовлення виконує функцію інструменту беззаперечного підпорядкування. Натомість протагоністи застосовують комплексний лінгвістичний інструментарій – від «кооперативного приховування» (omission) до стратегічного моделювання через модальні конструкції, що дозволяє їм зберігати інформаційну перевагу та мінімізувати ризики на кожному етапі реалізації плану.

Кульмінаційним етапом цієї дискурсивної еволюції стає «інтертекстуальна іронія», коли протагоністи апропріюють лексику антагоніста, перетворюючи його власні професійні максими на зброю проти нього. Цей процес демонструє, що перемога у творі Дж. Арчера здобувається не лише через фінансові маніпуляції, а через деконструкцію мови влади ворога. Таким чином, лінгві-

стичний аналіз підтверджує, що інтрига роману функціонує як складне дискурсивне змагання, де здатність адаптувати мовленнєву модель опонента та перехопити ініціативу в діалозі визначає фінальний результат протистояння.

Висновки. Проведене лінгвопрагматичне дослідження дискурсу роману Дж. Арчера «Not a Penny More, Not a Penny Less» дозволило підтвердити, що стратегії комунікації є не лише засобом мовленнєвої взаємодії, а ключовим механізмом реалізації сюжетної інтриги в жанрі «revenge thriller». Аналіз діалогічного дискурсу доводить, що перебіг подій у творі жорстко корелює з використанням персонажами специфічних дискурсивних стратегій, які виступають інструментами боротьби за владу та контроль над ситуацією.

Було встановлено, що антагоніст Гарві Меткалф обирає імперативну модель комунікації, яка, забезпечуючи тимчасове домінування завдяки жорстким директивам, зрештою стає його слабкістю через негнучкість та передбачуваність. Натомість протагоністи вибудовують багатовекторну систему взаємодії, що поєднує стратегію «кооперативного приховування» (omission), когнітивне планування через модальні конструкції та синтаксичну динамізацію (парцеляцію).

Ключовим висновком дослідження є те, що фінальна перемога протагоністів має лінгвіс-

Таблиця 1

Класифікація дискурсивних стратегій у романі Дж. Арчера

Стратегія	Лінгвістичний маркер	Приклад із тексту (Цитата)	Прагматична функція та аналіз
Імперативна	Наказові дієслова	« <i>Jörg, expect seven million dollars... and place it overnight... Understood?</i> » [8, p. 2]	Встановлення ієрархічної домінації; Меткалф ігнорує фатичний компонент, перетворюючи діалог на монолог-наказ.
Приховування (Omission)	Еліпсис, пасивні конструкції	« <i>My plan... ought to be carried out on September thirteenth... I shall require a telex and telephone.</i> » [8, p. 330]	Створення інформаційної ізоляції; «професійний еліпсис» забезпечує конфіденційність без детальних пояснень.
Стратегічно-модальна	Модальні дієслова (<i>would, could, should</i>)	« <i>If it were possible to recover the money, what would be the most effective method?</i> » [8, p. 145]	Когнітивне планування; перехід від наказу до моделювання ризиків та гіпотетичних сценаріїв.
Синтаксична (Парцеляція)	Короткі фрази без сполучників	« <i>Cancel it. ... Yes, and tell Jean Pierre as well. Both of you report...</i> » [8, p. 255]	Актуалізація саспенсу; «рваний» синтаксис прискорює наратив та передає стан психологічної напруги.
Інтертекстуальна (Іронія)	Іронічне цитування лексики	« <i>Try and buy in the troughs...</i> » (цитата Меткалфа, використана протагоністами) [8, p. 2]	«Лінгвістична помста» та десакралізація; привласнення мови влади антагоніста перетворює її на інструмент його висміювання.

тичну природу. «Інтертекстуальна іронія» та апропріація професійного лексикону антагоніста стали тими дискурсивними маркерами, які десакралізували владу Меткалфа, перетворивши його «мову успіху» на інструмент його ж приниження. Таким чином, інтрига роману функціонує як складне інтелектуальне протистояння, де здатність оволодіти дискурсивними інструментами опонента є вирішальним чинником успіху.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку є досить широкими, оскільки лінгвопрагматичний аналіз художнього тексту дозволяє виходити за межі локального дослідження одного роману. Зокрема, актуальним видається проведення порівняльних контрастивних досліджень дискурсивних стратегій у творах інших авторів жанру «revenge thriller», що дозволить

виокремити як універсальні прагматичні маркери, так і специфічні ідіостильові особливості сучасних прозаїків. Окрім того, надзвичайно перспективним є перекладознавчий ракурс, адже дослідження того, як саме ілокутивна сила висловлювань, іронічні підтексти та професійно маркований еліпсис відтворюються в українських перекладах, може суттєво доповнити розуміння прагматичної еквівалентності та способів передачі авторського задуму.

Подальші студії також можуть зосередитися на соціолінгвістичних та гендерних аспектах комунікації, де аналіз залежності мовленнєвих стратегій від соціального статусу, професійної приналежності чи статі персонажів дасть змогу глибше зрозуміти механізми соціальної та психологічної маніпуляції, що формують динаміку сучасного художнього дискурсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Austin J. L. How to Do Things with Words. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 1975. 169 p.
2. Searle J. R. Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language. Cambridge: Cambridge University Press, 1969. 203 p.
3. Fairclough N. Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language. 2nd ed. Harlow: Longman, 2010. 592 p. doi:10.4324/9781315834368.
4. Van Dijk T. A. Discourse as Structure and Process. London: SAGE Publications, 1997. 368 p. doi:10.4135/9781446221853.
5. Воробйова О. П. Лінгвістичні аспекти відтворення художнього тексту : навч. посіб. Київ : КДЛУ, 1996. 196 с.
6. Гриценко О. П. Дискурс як соціокультурний феномен. Київ : Наукова думка, 2014. 210 с.
7. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник. Вінниця : Нова Книга, 2000. 448 с.
8. Archer J. Not a Penny More, Not a Penny Less. London: Coronet Books, 1976. 256 p.
9. Crystal D. Language and the Internet. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 304 p. doi:10.1017/CBO9780511487002.
10. Leech G. N. Principles of Pragmatics. London: Longman, 1983. 250 p. doi:10.4324/9781315835976.
11. Wodak R., Meyer M. Methods of Critical Discourse Analysis. 3rd ed. London: SAGE, 2015. 232 p. doi:10.4135/9781526401342.
12. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики : навч. посіб. Львів : ПАІС, 2010. 336 с.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 29.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.05.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026